

Prolog

Den sorte Tjajka sneg sig langsomt frem – de knasende lyde af glasskår under dækkene ekkuede mellem facaderne for derefter at forsvinde op i novembertågen.

“Så de os?” spurgte Günter Schabowski fra bagsædet.

På trods af det kolde vejr var han begyndt at svede. Luften i bilen var kvalm. Habittens syntetiske stof klæbede til hans lår.

“Det tror jeg ikke, hr. partisekretær,” svarede chaufføren roligt.

“De skal ikke tro, De skal vide,” vrissede Schabowski.

Werner mødte kort hans blik i bakspejlet.

“Undskyld,” mumlede partisekretæren. “Jeg har ikke sovet i nat.”

“Det er en historisk dag,” konstaterede Werner neutralt. “For os alle.”

Chaufføren tjekkede sidespejlet og satte farten lidt op. Schabowski kunne mærke trangten snige sig ind på ham igen.

“Ræk mig en cigaret mere, hvis De vil være så venlig.”

I stedet huggede manden bremserne i, så Schabowski blev kastet frem mod ryggen af passagersædet.

“Undskyld, hr. partisekretær,” kom Werner ham i forkøbet. “Jeg syntes, jeg så bevægelse.”

Schabowski satte sig irriteret til rette i sædet igen og forsøgte at få øje på den skjulte trussel. De holdt stille i krydset mellem to smalle trafikkanaler; den forbandede tåge syntes ikke at ville lette fra Østberlins gader, selvom det efterhånden var sent på eftermiddagen.

“Alt forladt. Fortsæt,” svarede han med så meget myndighed i stemmen, som han kunne mønstre.

Werner fortsatte med at stirre ind i den tværgående gyde lidt endnu, før han atter lod bilen lunte fremad – rettidig omhu eller en opsætsig markering? Schabowski skulede ind i chaufførens grånende nakkehår. Havde det været en fejl at betro sig til sin gamle skolekammerat? Han var sikker på, at Werner havde forbindelser til Stasi. Det havde de fleste tjenende ånder; chaufførerne, embedsmændene, sekretærerne ... selv rengøringspersonalet.

“Noget nyt om Deres søn?” spurgte han.

Werners øjne i bakspejlet syntes at knibe sig lidt sammen, men udtrykket vendte hurtigt tilbage til normalen.

“Intet nyt er godt nyt,” svarede chaufføren i sit sædvanlige rolige toneleje.

“Kræft er Fandens opfindelse,” mumlede Schabowski. “Om alt går vel, kan han rejse ud, sekundet efter direktivet bliver offentliggjort.”

“Hr. partisekretær,” startede Werner tøvende, idet de drejede ud på en påfaldende øde Friedrichstrasse. “De kender mine motiver ...”

“Men De er usikker på mine?” afbrød Schabowski.

“En vis symmetri bør der være mellem konspiratorer, synes De ikke? For tillidens skyld.”

“Tillid,” sukkede Schabowski, pludselig træt. “Ordet har mistet sin betydning.”

Hans hånd søgte ned, som havde den sit eget liv. Den kærtegnede attachémappen. Det imiterede læder skurrede mod hans svedige fingre. Inde i mappen lå direktivet. Han kunne nærmest føle dets verdensomvæltende energi brænde hul i det tarvelige materiale.

“Ligger det i tasken?” spurgte Werner henkastet.

Schabowski nikkede sammenbidt.

“Udstedt og underskrevet af selveste Krentz.”

Werner fløjtede. “Rygtet siger, Honecker stadig regerer fra kulissen.”

“Krentz. Honecker. Resultatet er det samme. Blændværk. En distraktion for at pacificere masserne – ligesom fodbold.”

Werner nikkede indforstået.

“Javist.”

“Politbureauet håber, det vil få demonstranterne af gaderne,” sagde Schabowski.

“Det er en rimelig antagelse.”

Schabowski kiggede ud ad sideruden. De få mennesker, der var ude, så ud, som om de havde travlt med at komme hjem. Travede alene eller to og to med foroverbøjede bevægelser uden at se sig omkring. Det havde været en fejl at tage partibilen til pressekonferencen. Alle vidste, hvem der lod sig fragte rundt i de sovjetbyggede limousiner.

“Det træder i kraft til nytår,” sagde han koldt. “I mellemtiden vil folket gå hjem til deres familier, pakke taskerne, lægge håbefulde planer om at besøge eksotiske steder i Vesten – Rom, London, New York. Det giver statsapparatet ro.”

“Og De er helt sikker på, direktivet vil blive annulleret?”

Schabowski mødte chaufførens blik i spejlet.

“Der er ikke den mindste tvivl,” svarede han mørkt. “Længe før én eneste borger kan nå at krydse grænsen.”

Sammenbidt så Werner ud ad forruden.

“Så er Deres plan min søns eneste håb.”

“Det er den eneste udvej,” samtykkede Schabowski.

“Jeg håber, det virker.”

Schabowski kiggede atter ud.

“De har set demonstrationerne.”

“Javist. Men folkelige opstande kan slås ned. Ungarn ...”

“Grænsevagterne er trætte, de har ikke fået løn i månedsvi,” afbrød Schabowski. “De vil ikke opretholde grænsekontrollen, hvis de tror, Partiet har givet op.”

Han pillede distræt ved den flossede gummikant i sideruden. Sandt at sige var han ikke selv så sikker, som han gerne ville lyde. Hvis planen fejlede, ville Stasis hævn være monumental. Ikke

bare mod ham, også mod hans familie. Han lukkede øjnene og forsøgte at få styr på sit åndedræt.

“Det hele hænger på, at pressekonferencen bliver sendt direkte,” messede han.

“Javist.”

“Jeg læser direktivet op i sin fulde længde, vil virke lidt distræt og træt, udelade en vigtig detalje: ikrafttrædelsesdatoen. Når jeg bliver spurgt om den ...”

“Hvis De bliver spurgt.”

Schabowski sukkede træt.

“Når jeg bliver spurgt, vil jeg bladre forvirret i papirerne og svare undvigende, måske sige ‘umiddelbart, tror jeg’.”

“Og De tror, det er nok?”

Schabowski svarede ikke. Sandt at sige var hans plan lidt vag, men på denne måde, hvis folk ikke tog ham seriøst, eller udtalelsen ikke fik den ønskede effekt, kunne han bortforklare det som en træt fortalelse. Han forbandede sin mangel på mod.

“Vi må satse på en kædereaktion,” kom Werner ham til undsætning. “Lysten til forandring ligger i luften, som en uventet duft af forårsblomster i november – folkets utøjlede energi vil tromle hen over de gamle magthavere og knuse den forbandede mur.”

Schabowski smilede træt.

“Jeg vidste ikke, De var så poetisk anlagt.”

Werner trak bare på skuldrene og kørte bilen.

“Planen *vil* virke,” slog Schabowski fast.

Han skævede ind i nakken på chaufføren, mødte ingen protester.

“Det er uvant at diskutere statsomvæltende idéer med et andet menneske,” noterede Werner sig, idet de svingede væk fra Friedrichstrasse og ned ad en sidegade.

“En barriere mellem tanke og tale er det eneste forsvar mod afgrunden,” samtykkede Schabowski. “Det er ... udmarvende.”

“Det er følelsen af DDR,” supplerede Werner.

En råben udefra stoppede samtalen. Fyldt med bange anelser vred han nakken af led for at kigge bagud. Havde nogen genkendt bilen? Werners kølige, blå øjne tjekkede bakspejlet en gang, to gange. Bilens motor pruttede lidt, og farten øgedes, men ved næste kryds skyllede en larmende folkemængde uden varsel ind over dem. Demonstranterne hamrede på ruderne og forsøgte at få de låste døre op. Günter Schabowski stirrede forskræmt ud på de unge, blege ansigter, der skreg deres frustrationer ind mod ham, mens de skubbede og masede til bilen, så den gyngede voldsomt frem og tilbage. Han havde lyst til at åbne døren, forklare dem det hele.

I stedet et desperat råb: "Kør, for satan! Kør!"

Sammenbidt hamrede Werner sømmet i bund, og Tjajkaen pløjede sig ind i de foranstående. En ung kvinde i hønsestrikk og sygekassebriller landede på kølerhjelm, hvor hun råbte og skreg og hamrede sin flade hånd mod forruden, indtil hun gled ud over siden med et krampagtigt greb om en afknækket vinduesvisker.

Mængden løb efter vognen. Med en kvasende lyd blev den bagerste siderude i højre side smadret, så Schabowski blev overrislet med små, firkantede glasskår. Han kastede sig ind over attachétasken med en beskyttende arm op foran ansigtet. Hastigheden øgedes, og et kort øjeblik troede han, at de havde klaret den. Men så sprang en demonstrant ind på vejen, en ung knægt der holdt et østtysk flag op over hovedet med begge hænder; det nationale embleme var blevet klippet ud, så flaget havde et stort, ujævnt hul i midten. Werner reagerede instinktivt ved at svinge udenom, men mistede kontrollen over vognen, der knaldede ind i en mur med et brag. Günter Schabowski blev slynget ud af forruden og dræbt på stedet. Fabrikken i Moskva havde aldrig installeret sikkerhedsseler til bagsædepassagererne.

DEL I
VESTBERLIN

Den Store Fædrelandshandel

Om Günter Schabowski ville have kunnet ændre verden med sin meddelse, får vi aldrig at vide – Günter Schabowski er død, og de dodes ambitioner er irrelevante. Udrejsedirektivet fik den ønskede effekt, det beroligede den østtyske befolkning, og pusterummet tillod inderkredsen omkring tidligere statsminister Erich Honecker at indgå den historiske land-for-penge-aftale med vestmagterne. Den Store Fædrelandshandel, underskrevet i december 1989, gav DDR's trængte økonomi en saltvandsindsprøjtning af dimensioner. I Vesten mente mange, at landets hensygnende økonomi ville bryde sammen indenfor få måneder, og at DDR som følge heraf ville gå til grunde som selvstændig nation og blive genforenet med Vesttyskland. Kort sagt, et rædselsscenario. Kraftigt politisk pres fra Frankrig, USA og Storbritannien, samt det østtyske styres succes med at kontrollere de folkelige opstande, endte derfor med at sikre aftalen, og da den trådte i kraft i februar 1990, mere end fordobledes Vestberlin i areal.

Jubelscener brød ud i Potsdam og Oranienburg, da Muren favnede dem og omsider satte dem fri. Vestberlin var og er stadig en lille enklave omkranset af østtysk territorium, et stykke land isoleret fra resten af den civiliserede verden, med kun en enkelt togforbindelse som livline. Men med Fædrelandshandlen fik vestberlinerne følelsen af, at deres horisont udvidede sig. Man kunne atter trække vejret. Aftalen er blevet justeret fire gange siden, hver gang med udvidelser til følge: Grænsen løber nu fra Stücken i syd til Löwenberg i nord, og mod vest gør byen et udfald mod Brandenburg så langt som til Wustermark. Mod det sidste verdenshjørne kunne der dog ingen udvidelse finde sted – der ligger Østberlin.

Vesttyskernes følelse af lebensraum varede kort. Hovedstaden blev hurtigt flyttet fra Bonn til Vestberlin, og med flytningen kom et ønske om profilering. Enprocentsloven blev en realitet; den gjorde det attraktivt for både virksomheder og private at

flytte fra udkantsområderne til hovedstaden, og mange teknologitunge erhverv rykkede ind med både produktion og hovedsæder. Den lave skat og tilgængeligheden af arbejdskraft skabte et andet Wirtschaftswunder med det udvidede Vestberlin som omdrejningspunkt. Hvor der før havde ligget beboelsesejendomme og bygninger fra tiden efter Anden Verdenskrig, skød moderne højhuse i vejret. Kun venstreorienterede romantikere vrissede ad udviklingen – påstod, at Vestberlin mistede sin ‘ånd’ – selvom det nu, tredive år efter Fædrelandshandlen blev underskrevet, står klart for enhver, at perioden var en sand guldalder.

Da De Tre Kriser var fejlet hen over Europa, var Vesttyskland, som de fleste andre nationer, urbaniseret i en hidtil uset grad, og befolkningstætheden i Vestberlin steget til hidtil usete højder. Med mere end tyve millioner registrerede indbyggere på et begrænset areal, har bystyret måttet finde på innovative løsninger for fødevarerforsyning, beboelse og transport.

Til alles ærgrelse var en større Mur det første, østtyskerne byggede for midlerne fra Fædrelandshandlen. En meget større Mur. Grundet omstændighederne er det uklart, præcis hvad der hændte i DDR's ledende cirkler, men som en langsomtvirkende gift syntes pengeoverførslerne at forandre landet til det værre. I stedet for samarbejde kom isolation. I stedet for stabilitet, aggressionsretorik. De relativt tynde, fleksible plader omkring Vestberlin, der udgjorde Grenzmauer 75, blev erstattet af et regulært murværk, der anslås at være mere end tre meter tykt. Muren blev gravet dybere ned i undergrunden og bygget højere op i luften end sin forgænger, nogle steder op til fyrre etager. Det siges, at området bag den, Dødsribben, er det mest fuldautomatiserede militærkompleks i verden, med selvskydende våben, minering og kilometervis af pigtråd. Alle grænseovergangene blev endegyldigt forseglet – kun det direkte tog til resten af Vesttyskland, livlinen, fik lov til at fortsætte sin kørsel – udelukkende med vogne uden vinduer. Konsulaterne blev lukket, og al kommunikation forstummede. DDR lukkede sig, som et pind-

svin der bliver prikket med en pind. For omverdenen – og i særdeleshed for vesttyskerne – steg bekymringen mærkbart. Det østtyske folk havde altid været som en fattig fætter: uformående, kikset i tøjet, måske endda lidt bitter, men dog stadig familie. Nu havde samme fætter mistet sin forstand. Følelsen blev underbygget af to uhyggelige hændelser midt i halvfemserne.

Først blev det betragtet som morsomt, da bystyret i Østberlin pillede tv-tårnet ned. Tårnet havde siden 1969 raget højt op over byen og blev betragtet som et slags kitschet, uofficielt vartegn af befolkningen på begge sider. Men det var den sidste bygning i Østberlin, som man stadig kunne se hen over den forhøjede Mur, og efter nedrivningen viste en uventet psykologisk effekt sig: Antallet af angstrelaterede stresstilfælde og selvmord i Vestberlin steg markant. Hellere en fjende man kan se, end at ligge vågen i natten og lytte, udtalte byens tidligere borgmester, Willy Brandt, kort før sin død.

Den anden hændelse fulgte i 1996. Det var da DDR – som det eneste tidligere østblokland – nægtede at levere de udstationerede sovjetiske atomvåben tilbage.

1. Døde dyr og mennesker

Nu tror Rainer, at han er en due. Han er forfalden til vrangforestillinger, men den bevingede slags er sjældne. Normalt er han mere jordbunden – insekter og muldvarpe passer bedre til hans mentale statur. Det må være en særlig dag. Fra ingenmandslandet svæver han over Murens sydligste punkt ved Grössinsee og basker sig vej nordpå i en ujævn, zigzaggende rute; en sjælden følelse af frihed skyller gennem hans bevidsthed. Vestberlins mørke tage, sparsomt oplyste af solens grålige morgenstråler, glider under hans røde, krogede kløer, indtil han kommer til den åbne plads og mærker en kold, nedadgående luftstrøm kærtregne sin fjerede krop.

Pladsen ser beskidt ud, og det er i det mindste ikke en illusion; alt i Süd er grimt og forfaldent. Beskidte brune mursten, sodede skorstene. Affald blæser dovent rundt på asfalten foran den graffiti-overmalede betonbygning, der udgør U-banestation Tremsdorf. En gruppe hjemløse har skabt sig plads i affaldet langs murene; livløse ligger de i deres hullede poser og sover.

Idet han nærmer sig pladsen fra oven, opdager Due-Rainer en kø af bittesmå sorte væsener, der næsten går i ét med underlaget, som lopper på et beskidt gulvtæppe. Pludselig indser han, at han selv er en af lopperne, og falder de sidste ti meter ud af sin vrangforestilling. Febrilsk griber han efter pilleglasset i jakkelommen og sluger to på stedet. Mærker efter. Begge ben forbliver på jorden, og han drager et lettelsens suk.

Patetisk, er hans første tanke. Nej, nej, protesterer Rainer. Det er en sygdom – man kan ikke gøre for det. Nu er han

i stedet en lysende boble, der svæver et par millimeter over jorden uden på noget tidspunkt at røre den. Han skiller sig ud i sin lyse jakke. Han er et skinnende atom af ædelgas blandet i menneskestrømmens karbon. Skridt for skridt flyder den mørke strøm hen mod den dunkle trappeskakt, der forsvinder ned under stationen, og den indlejrede Rainer bliver viljeløst svøbt med ned i dybet. Folk finder de stillestående metaltrin i rækker af to – rulletrappen er i stykker og har sikkert været det i årevis. I trinvis synkroni skridter de hundredvis af arbejdere ned under byen. Rainer tager en dyb indånding og falder ind i rytmen.

Manden, der går foran, har glat, skinnende hår; det ligger i en sort bølge fra den lave pande, hen over hovedet og ender i et lille svaj nede ved nakken. Rainer kan føle, hvordan de klistrede hårstrå fortsætter deres strittende bue og vokser ind i Rainers mund, ned i svælget, forbi drøblen og helt ind i hans sjæl. Nej, hårene sidder på mandens hoved. Rainer får dem ikke i munden. Han ved det godt, men alligevel ved han det ikke.

For at distrahere sig selv kigger han op på de lysende reklameskærme, der hænger i loftet over trappen i jævne intervaller. De rene farver står i kraftig kontrast til den sodede virkelighed, som blankpudsede vinduer til en anden verden. En verden fyldt med lys og glæde og mennesker med perfekte, hvide tænder. Gør mit liv rigere, giv det mening, gør det *biz!*

Han opdager for sent, at han er ude af trit og overkompenserer; træder uheldigvis ned på mandens hæl. Manden vender sig, fremviser et surt og hærget ansigt: poser under øjnene og en guldring gennem næsevæggen, der ville være en tyr værdig. Rainers hjerte springer et slag over, og hans hjerne forsøger at finde en passende illusion at gemme sig i, men Tyren fnyser bare og fortsætter ned ad trappen uden at værdige ham yderligere opmærksomhed.

Nu kan han høre vinden pruste op fra dybet, som en

udånding fra et kæmpe, underjordisk uhyre. Den fragter fjerne, metalliske skrig til overfladen. Og noget andet. En tung basvibration, som man kan føle mere end høre – byens dunkende puls. Han skutter sig og trækker jakken tættere omkring sig. Den lange læderjakke er dyr; den tilhører Jacob, Rainers plejebroder. Mere end det ... Rainers mæcen, hans beskytter. Jacob har et godt job og kan betale varmen og elektriciteten i huset i Wedding. Uden Jacob vil Rainers sociale status ikke engang være på niveau med de fattige fabriksarbejdere, han skal til at dele tog med. Fuld af selvmedlidenhed trækker han sig ind i jakken, ind i sig selv. Han forestiller sig, at klædestykket *er* Jacob, og at Rainer er indeni Jacob. Vagt er han bevidst om, hvor ynkeligt det er at nasse på sin eneste ven og ønske ham som sin livmor.

Byplanlægning i Vestberlin

Befolkningstallets eksplosive vækst gjorde underværker for byens arkitektfirmaer. Vestberlin var skarpt defineret af sin spændetrøjes omkreds – en omstrukturering måtte der til.

Skov og park blev fældet først, grønne områder måtte vige for beboelse. Størrelsen af private haver blev indskrænket ved lov, og selv byens mest kendte park, Tiergarten, blev reduceret til en tredjedel af sin oprindelig størrelse. Spredt social uro opstod, da Grunewald blev indhegnet og udstykket til private for at skaffe kapital til at betale for den omfattende byggeaktivitet, men det gik i sig selv igen uden at efterlade sig varige spor i den offentlige bevidsthed. På to årtier fortrængte etageejendomme og rækkehuse hver eneste mark og skovbryn i området, mens indbyggertallets himmelflugt fortsatte.

Energikrisen (også kendt som Den Tredje Krise eller Det Sidste Søm, da den hændte efter både Den Økonomiske Krise og Den Økologiske Krise) gav bystyret en uventet håndsækning. Efter olie- og råstofpriserne havde gjort det umuligt for europæiske husholdninger at opretholde en privat bilpark, var det kun de små elektriske udrykningskøretøjer, der skulle bruge vejene. Hen ved en fjerdedel af byen var veje afsat til bilbrug – en arealmæssig guldgrube. Samtidig blev de to nedlagte lufthavnsarealer, Tegel og Tempelhof, inddraget. Nedskaleringen af trafiknettet på gadeplan tvang også linjeføringen af den offentlige transport under jorden. Hvad der før var S-bane, blev nu til U-bane. Vestberlins trafikselskab, BVG, råder i dag over et af verdens største tunnelssystemer. Trafikken er det eneste område, som Øst- og Vesttyskland har et minimum af samarbejde om. Selvom BVG og dets østtyske pendant skal styre deres togsæt gennem et overlappende tunnelnet, fungerer driften altid upåklageligt takket være anvendelsen af topmoderne teknologi. Systemet har derfor aldrig haft en dødsulykke.